

BREVIARIS

L'assaig
com a forma

Theodor W. Adorno



PUV

BREVIARIS

III

L'assaig
com a forma

Theodor W. Adorno

Traducció de Gustau Muñoz
Introducció de Jacobo Muñoz



PUV

Títol original: *Der Essay als Form*

Publicat a *Noten zur Literatur*, Suhrkamp Verlag, 1958,
i inclòs a T. W. Adorno, *Gesammelte Schriften*, vol. 11,
edició a cura de Rolf Tiedeman.

© Suhrkamp Verlag, 1974

© de la traducció: Gustau Muñoz

© d'aquesta edició: Publicacions Universitat de València
Abril 2004

Publicacions de la Universitat de València

Arts Gràfiques, 13 - 46010 València

Disseny de la col·lecció: Enric Solbes

Maquetació: Celso Hernández de la Figuera

ISBN: 84-370-5928-3

Dipòsit legal: V-1775-2004

Impressió: GUADA Impressors, SL

ÍNDEX

Introducció

7

*L'assaig
com a forma*

9

Introducció

Uns quants anys abans de la Gran Guerra, que precipitaria la seua incorporació al vast continent del pensament crític d'inspiració marxista, Georg Lukács deixà plantejada ja, apuntant a la seua pròpia producció teòrica, la qüestió gens trivial de l'especificitat formal de l'assaig. ¿Té l'assaig una «forma nova i pròpia»? Si la resposta no és clara, ¿de quin costat podria caure l'assaig: del de la ciència o del més dúctil i indisciplinat de l'art? ¿En quina mesura podria l'assaig ordenar conceptualment la vida «bo i mantenint-la, alhora, lluny de la perfecció gelada i definitiva de la filosofia»? Amb el seu plantejament de la qüestió, Lukács donava també, sense voluntat de desenvolupar-les a fons, les claus -de les quals se'n faria ressó moltes dècades després Adorno en l'incisiu text que avui presentem- de l'escassa estima del gènere en els endurits i convencionals mitjans «acadèmics» d'ahir i de sempre. ¿Per ventura no és l'assaig, en efecte, el contrari del «sistema gran i salvador»? ¿Per ventura no tendeix l'assagista a contraposar «tranquil·lament i orgullosa» els seus fragments a les «petites per-

feccions de l'exactitud científica»? És ell, així doncs, qui tria el seu exili...

Malgrat la seua genealogia il·lustre, que es confon gairebé amb la de la pròpia autoconsciència cultural de la burgesia ascendent, l'assaig ha estat tothora qüestionat per la seua pretesa reducció a «crítica» més o menys impressionista i subjectiva, a glossa dels «grans» -a la manera del Montaigne lector dels clàssics grecollatins- o a (mera) literatura, en fi, d'idees, generalment no pròpies, presidida per una voluntat d'estil tan decidida com ondulant. Raó per la qual, finalment, tot allò que no és ficció pura i dura i poesia, però que no arriba a ser ciència, entraria ja d'una manera o altra en l'esvaït regne de l'«assaig». I no seria diferent, fins i tot, el cas dels nombrosos textos de divulgació i autoajuda que produeix el nostre temps.

És evident que entre l'assaig entès com a obra d'art, a la manera de Lukács, i els textos derivats, de vegades amb ben poca reelaboració, de recerques erudites, hi ha un espai de meditació cultural, d'interpretació, de voluntat il·luminadora i d'exercici de la funció crítica que pot i ha de ser omplit amb assaigs en el sentit ple del terme. Un sentit que -com va fer veure magistralment Joan Fuster- apel·la a l'experimentació,

a l'exploració, a la conjectura i al fragment. I és també evident que atès el descrèdit, ja antic, dels successius intents de restaurar les fronteres rígides entre els gèneres, les caracteritzacions de l'assaig com a «centaure dels gèneres» (Alfonso Reyes), com a «gènere intermedi» (Leopoldo Alas) o com a «gènere espuri i mixt», més o menys crítiques en la seua intenció, no poden ser considerades a hores d'ara més que com a molt positives. Hi ha assaigs novel·lats, n'hi ha que són de factura autobiogràfica, n'hi ha també pròxims al tractat -tractats breus, com el que Voltaire dedicà a la tolerància, en què el terme passa a indicar un intent de provar alguna cosa, en el sentit d'aventurar-s'hi i d'aportar proves que puguen ser convincents-, hi ha assaigs que es presenten com a pamflets, n'hi ha que adopten forma epistolar i n'hi ha, encara, que a la manera dels aforismes de Nietzsche o de l'Adorno de *Minima moralia* s'ofereixen com a llampecs breus, incisius, contundents. I a l'ensem subtils: com exigeix, de fet, la condició mestissa que és pròpia de la seua intenció de fons.

No sense raó remarca Adorno a les pàgines que segueixen el fet que malgrat els esforços de Simmel, del jove Lukács, de Kassner i de Benjamin per conferir a l'assaig objecte i dignitat

especulativa propis, el gremi filosòfic segueix malfiant-se'n, tan allunyat com està, en les seues intencions i desenvolupaments formals, de l'obsessió per allò general, allò universal, allò essencial, allò durador i allò «originari». D'ací la reivindicació que fa Adorno de l'estratègia formal assagística, la més propera a la seua pròpia lluita contra la lògica despòtica de la identitat -en què tants punts de contacte té amb Wittgenstein-, contra la primacia del sistema, contra l'ideal del «deductivisme» en filosofia i a favor de la unitat no coactiva d'allò múltiple, sempre autocrítica, sempre revisable, sempre «en camí»...

Res de més coherent, doncs, que la seua aposta per l'heretgia com a llei formal idiosincràsica de l'assaig. I res de més coherent, també, amb la impossibilitat actual d'eleva el sistema a eix normatiu del filosofar. El caràcter experimental de les propostes filosòfiques avui en curs, la rehabilitació consegüent de la retòrica i de l'estil, així com l'explosió de temes i problemes a què assistim reclamen, al capdavall, com a vehicle d'expressió i d'exercici quelcom de ben diferent i allunyat dels vells megalits especulatius, de fèrria estructura interna, enganyadorament abocats a copsar la totalitat del real mitjançant el pensament «pur». Tal vegada siga, sí, l'hora de

l'assaig. En qualsevol cas, en l'àmbit del pensament filosòfic tot ha tingut sempre la seua oportunitat, de la sentència gnòmica al tractat, del diàleg al poema a la manera parmenídea, de les confessions, en fi, a l'aforisme incandescent.

Jacobo Muñoz

ISBN 84-370-5911-9



9 788437 059112

BREVIARIS

3